

หนังสือที่ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนตำราจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2563

ศิรินทร์รัตน์ กาญจนกฤษช.

หลักและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน = *Methodology of Community Social Work.*

1. สังคมสงเคราะห์. 2. การพัฒนาชุมชน. 3. สังคมสงเคราะห์กลุ่มชน. 4. การวางแผนทางสังคม.

HV40

ISBN 978-616-314-986-2

ลิขสิทธิ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.ศิรินทร์รัตน์ กาญจนกฤษช
สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2566

จำนวน 50 เล่ม

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์: อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2223-9232

ศูนย์รังสิต: อาคารโดมบริหาร ชั้น 3 ห้อง 317 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120

โทร. 0-2564-2859-60 โทรสาร 0-2564-2860

<http://www.thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

พิมพ์ที่บริษัทไอดีเอส ดิจิตอลพริ้นท์ จำกัด

ภาพปก: <https://www.freepik.com>

พิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนสิงหาคม 2564 จำนวน 50 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2566 จำนวน 50 เล่ม

ราคาเล่มละ 430.- บาท

สารบัญ

สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(10)
คำนำ (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2)	(11)
คำนำ (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1)	(12)
บทที่ 1 สถานการณ์สังคม/บริบทสังคมไทย-โลก ข้อท้าทายใหม่ๆ	
ของศตวรรษที่ 21 ที่ห้อมล้อมงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	1
สาเหตุและผลกระทบของการเกิดกระบวนการโลกาภิวัตน์	3
สถานการณ์/บริบททางสังคม: ข้อท้าทายใหม่ที่ห้อมล้อมงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	7
นิยามศัพท์เกี่ยวกับชุมชน	23
สรุปท้ายบท	28
คำถามท้ายบท	29
บรรณานุกรม	30
บทที่ 2 กระบวนการพัฒนาสังคม	32
ความหมายของการพัฒนา	32
กระบวนการพัฒนาสังคม	36
การพัฒนาสังคมไทย	43
สรุปท้ายบท	53
คำถามท้ายบท	54
บรรณานุกรม	55
บทที่ 3 สำนวนบทวนความรู้และวิธีวิทยาการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์	57
ความหมายของสังคมสงเคราะห์	57
ปรัชญาพื้นฐานของสังคมสงเคราะห์	61
ขอบเขตของการสังคมสงเคราะห์	64
หลักการสังคมสงเคราะห์	65
รูปแบบการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์	67
สรุปท้ายบท	73

คำถามท้ายบท	74
บรรณานุกรม	75
บทที่ 4 พัฒนาการสังคมสงเคราะห์ชุมชน	76
แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	77
แนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม	83
แนวคิดการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นฐาน	90
แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	92
สรุปท้ายบท	94
คำถามท้ายบท	95
บรรณานุกรม	96
บทที่ 5 กระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	99
ความหมายการศึกษาชุมชน	100
ประเภทของการศึกษาชุมชน	103
การเข้าสู่สนาม	111
การสร้างสัมพันธภาพกับคนในชุมชน	114
การสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนา	117
การวิเคราะห์ชุมชน	121
หลักการวิเคราะห์ชุมชน	126
การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	129
สรุปท้ายบท	131
คำถามท้ายบท	132
บรรณานุกรม	133
บทที่ 6 การพัฒนาชุมชน	135
ความหมายของชุมชน	136
ประเภทของชุมชน	142
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	146
สรุปท้ายบท	153
คำถามท้ายบท	154
บรรณานุกรม	155

บทที่ 7 การจัดระเบียบชุมชน	158
การจัดระเบียบชุมชน	159
การจัดการตนเองของชุมชน	168
การจัดระเบียบชุมชน: แนวทางสู่การปฏิบัติ	172
ขั้นตอนและวิธีการจัดระเบียบชุมชน	174
สรุปท้ายบท	176
คำถามท้ายบท	178
บรรณานุกรม	179
บทที่ 8 การวางแผนและโครงการทางสังคม	182
ความหมายการวางแผน	183
การวางแผนโครงการ	186
พัฒนาโครงการเพื่อลงปฏิบัติงานชุมชน	211
สรุปท้ายบท	223
คำถามท้ายบท	224
บรรณานุกรม	225
บทที่ 9 ปฏิบัติการทางสังคม	227
ปฏิบัติการทางสังคม	227
ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมของบุคคล	232
ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการกระทำหรือปฏิบัติการทางสังคม	234
สรุปท้ายบท	239
คำถามท้ายบท	240
บรรณานุกรม	241
บทที่ 10 เทคนิคและเครื่องมือในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	242
การประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน	242
การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน	247
แผนที่ความคิด (Mind Mapping)	249
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	250
เครื่องมือทั้ง 7 ประเภทในการเรียนรู้ชุมชน	256

สรุปท้ายบท	261
คำถามท้ายบท	262
บรรณานุกรม	263
บทที่ 11 การสร้างเสริมพลังอำนาจให้ชุมชน	264
ความหมายของการสร้างเสริมพลังอำนาจ	264
วิธีการสร้างเสริมพลังอำนาจ	268
กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน	269
องค์ประกอบของปฏิบัติการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน	273
การวัดและประเมินผลการเสริมสร้างพลังอำนาจ	274
การเข้าพลังอำนาจชุมชนด้วยกระบวนการที่คนแห่งการมีส่วนร่วม	276
เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบการมีส่วนร่วม	280
สรุปท้ายบท	288
คำถามท้ายบท	288
บรรณานุกรม	289
บทที่ 12 การใช้ศิลปะเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง	291
ความหมายศิลปะ	291
ปัจจัยที่ทำให้ศิลปะมีความแตกต่างกัน	293
ศิลปะและการสร้างสรรค์	295
การใช้ศิลปะเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงกับการพัฒนาชุมชน	297
สรุปท้ายบท	301
คำถามท้ายบท	301
บรรณานุกรม	302
บทที่ 13 การขจัดความขัดแย้ง	303
ความหมายของความขัดแย้ง	305
สาเหตุของความขัดแย้ง	307
แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง	311
ประเภทของความขัดแย้ง	312
ผลของความขัดแย้ง	313

การบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management)	314
วิธีการจัดการกับความขัดแย้ง	320
สรุปท้ายบท	322
คำถามท้ายบท	323
บรรณานุกรม	324
บทที่ 14 การเมืองภาคพลเมืองกับบทบาทชุมชน	326
ความหมายของคำว่าพลเมือง	327
ลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย	329
แนวทางปฏิบัติตนของพลเมืองตามหลักประชาธิปไตย	333
ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย	334
ความหมายของการเมืองภาคพลเมือง	334
ลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง	337
รูปแบบของการเมืองภาคพลเมือง	338
การเมืองภาคพลเมืองในฐานะการเมืองแนวใหม่	340
การเมืองภาคพลเมือง: ประสบการณ์จากชุมชนบ้านจำรุง	343
สรุปท้ายบท	345
คำถามท้ายบท	346
บรรณานุกรม	347
บทสรุป สถานะและแนวโน้มงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	349
แนวโน้มของงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	350
สรุปท้ายเล่ม	351
บรรณานุกรม	353
ดัชนี	368

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1.1	การวิเคราะห์ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมโดยใช้ทศนะเชิงปฏิฐาน และทศนะเชิงนิเสธ	4
ตารางที่ 3.1	เปรียบเทียบลักษณะของการสังคมสงเคราะห์และการกุศล	63
ตารางที่ 6.1	ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบทตามแนวคิดของ Sorokin และ Zimmerman	143
ตารางที่ 6.2	สรุปความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบทตาม แนวคิดของ Hugo	144
ตารางที่ 6.3	ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบทเปรียบเทียบ จากองค์ประกอบร่วมของความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคมไทยโดย สศช.	145
ตารางที่ 14.1	สรุปความหมายของคำว่า ไพร่ ทาส ราษฎร และพลเมือง	328

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1	เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)	21
ภาพที่ 5.1	วัฏจักรการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน	130
ภาพที่ 8.1	การประเมินผลกระทบทางสังคม	202
ภาพที่ 8.2	กระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม	203
ภาพที่ 8.3	ขั้นตอนและการประเมินผลกระทบทางสังคม	204
ภาพที่ 10.1	การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	255
ภาพที่ 11.1	สรุปลำดับขั้นการจัดประชุมและปฏิบัติการตามเทคนิคกระบวนการ AIC	287